

Mahájána buddhizmus, út a dzogcsen felismerésig

**Gondolatok "Nágárdzsuna: Drágakőfüzér" és "A középút alapversei" művei nyomán
(Nem csak haladóknak!)**

(Írta: Kis László – válják mindennek javára!)

Előszó

„...A sok jelenség pont olyan üres, mint amilyen gyönyörű, akárcsak ezek a szavak itt. - Felmutatva ezeket a szomjból származó, az okok és okozatok által kiváltott önlényeg nélküli való jelenségeket, a számtalan, egyedi káprázatot (köztük "engem" az író, "téged" az olvasót), lerántva mindezek leplét, végül csak a VAN marad. ...”

(idézet a szövegből)

Negyvenkettő. Ezt a választ adta a „Bölcs Elme” nevű szuperszámítógép Douglas Adams: Galaxis útikalauz stopposoknak című könyvében, „az élet, a világmindenség meg minden” kérdésére, egyben jelezte, hogy a válasz akkor lesz majd érthető, ha az emberek megértik mi is valójában a kérdés. Buddhista szemszögből, a mahájána buddhizmus megmutatja hogyan kell helyesen megragadni a problémát, amire a dzogcsen felismerés adja meg a lehetséges választ. - Jelen írás egyfajta szintézis, ami közérthetővé próbálja tenni a buddhista tanításokat, tisztalegni a buddhista középút filozófiai iskola alapítója, Nágárdzsuna (2-3. század) alig felfogható szellemi nagysága előtt, és idézett munkáin keresztül szeretettel emlékezni a 2019-ben elhunyt nagy orientalista tudósra, Fehér Juditra.

Az első és második rész végén található válasz pedig, a „Minden egy” bekezdésben, a „nincs kettősség” elvének kimondásával, már a dzogcsen felismerés lényegét fogalmazza meg.

I. rész – A legfontosabb gondolatok

*„Ahogyan víznek látszik, de nem víz,
És nem valóságos a délibáb,
Ugyanúgy énnék látszik, de nem én,
És nem valóságosak a halmazok.*

*Balga hát, ki létezőnek
Vagy nemlétezőnek tartja
A délibábszerű világot;
S a balga nem szabadul.*

*A halmazok az énképzetből fakadnak,
Ám az énképzet valójában hibás;
Ugyan melyik hibás magból
Sarjad igazi hajtás?*

*Ha belátjuk, hogy a halmazok valótlanok,
Az én képe eltűnik.
Ha pedig az én képe eltűnik,
Többé nem állnak össze halmazok.”¹*

Buddha, amikor megvilágosodott és átlátta a "Tant" azt gondolta:

*"- Ez a tan mély, nehezen felfogható, nehezen érthető,
nyugalmat adó, magasrendű, ésszel fel nem érhető. -*

---

¹ Nágárdzsuna: Drágakőfüzér (részletek)

*Számomra világos lett. Ám az emberek vágyaik rabjai, vágyaikon csüggenek, vágyaikat élvezik. Ezért az emberek, akik vágyaik rabjai, vágyaikon csüggenek, vágyaikat élvezik, nem fogják megérteni az okok és okozatok láncolatának összefüggését, nem fogják megérteni a létcsírák kioltását, az érzelmek elvetését, a létszomj elfojtását, a szenvedély eltávoztatását, a nyugalmat, a nirvánát."*²

Ezért arra gondolt, hogy az emberek, akik vágyaik rabjai nem értenék meg, tehát megmarad magányában és nem fogja tanítani nekik. Ekkor megjelent előtte Brahma a teremtető és arra kérte, változtasson ezen az elhatározásán. *"...Tanítsd a Tant magasztos Szent!"* Lesznek akik megértenek."³

Megértés, „belátás”

- Meg lehet érteni a szavak és a mondatok jelentését. Ez az egyszerű nyelvi megértés.
- Aztán össze lehet kapcsolni a nyelvi megértést, a szavakhoz tartozó legvalószínűbb, magától értetődő tartalommal.
- Majd ehhez a tartalomhoz hozzákapcsolódnak a dolgokhoz kötődő saját elképzeléseink, érzéseink. Jelentésük, bennünk ekkortól már ez az egyéni elvonatkoztatás lesz. (például ezért lehetséges, hogy két ember látszólag egy dologról beszél, valójában azonban

---

² Vekerdi József: Buddha beszédei - Mahávagga I. 1, 5-8.

³ Vekerdi József: Buddha beszédei - Mahávagga I. 1, 5-8.

mindkettő másra gondol közben. - Ugyanakkor ez az absztrakciós képesség vihet a későbbiekben egy teljesebb megértés felé is.)

- Aztán mindezeket felismerve, fel lehet fogni, hogy mi is volt a közlés valódi tartalma. Ez nem elsősorban azon múlik, hogy felismertük-e a szavak jelentésének viszonylagos voltát, sokkal inkább belső tapasztalat kérdése. (az elvonatkoztatás, finomodik, összetettebb lesz, túllép az egyéni és "kiterjed" valamennyi összetevő felé - a közlő személye, a közlés tárgya stb.)

- Majd sok tapasztalás, "szenvetés" után, ezredszor is ugyanazokat a hibákat elkövetve, már külön vizsgálat és átgondolás nélkül is kialakul mindannak a tényleges megérzése, tudatosult bizonyossága, amit régóta értettünk, meggyőződéssel gondoltunk a megelőző szinteken.

- És legvégül, kölcsönösen egymásba oldódnak, eltűnik a különbség az elgondoló és az elgondolt közt. A különbségek megszűnnek. Ennek már semmi köze az elhatározáshoz, vagy a racionalitáshoz, nincs szemlélő és szemlélt, mert a kettő egy és ugyanaz. Ezt nevezi Buddha belátásnak.

Egylényegűség

Mivel pedig a buddhista filozófia szerint, a különbözőség vizsgáló és a vizsgálat tárgya közt nem csak a szó és az általa közvetített gondolat szintjén hamis, ezért ez a gondolatmenet igaz minden érzékelt és önlényegűnek hitt dologra. Legyen az akár egy másik ember, egy hegy, vagy a világmindenség maga.

A négy nemes igazság (a szenvedés tanításának részletes magyarázatával)

Buddha legalapvetőbb tanítása a „négy nemes igazság „
Így szól:

I. A lét szenvedés.

- a születés szenvedés, ami ebből következik, a halál szenvedés, a betegség a fájdalom, az öregség szenvedés, elszakadni attól akit szeretünk szenvedés, aggódni, féltetni szenvedés, összezárva élni olyannal akit nem szeretünk szenvedés, rettegni attól, hogy elveszítünk olyasmit, ami valójában soha nem is volt a miénk szenvedés (szerelmet, fiatalságot, pénzt, hatalmat, egy másik embert, egyéniséget), állandóságot keresni, az állandóan változóban (ott ahol soha nem is volt) és ezért csalódni szenvedés.

- Magyarázat: A létben nincs semmi, ami állandó lenne, mindaz amit érzünk és tapasztalunk, csak következmények láncolata, áramló folyama, amit az adott pillanatban önálló, állandó valóságként azonosítunk és támaszkodunk rá, felépítve ezzel egy olyan világot, ahol a dolgok stabilak és állandók és ahol biztonságban érezhetjük magunkat. De ez egy hamis nézőpont, mert a világ amit ilyen módon felépítünk, nem valóságos, és ezért az ebből fakadó hiányérzet elkerülhetetlen. Pont, mintha lehajolva és belemarkolva, az előttünk elterülő szépséges folyóból akarnánk a víz illatával együtt megragadni és megőrizni egy darabot, de csak az üres markunkat szorítanánk össze. - Ez a szenvedés.

II. A szenvedés oka a vágy.

a szomj, ahogy ő nevezi – elsősorban a létezés utáni vágy, aminek oka – és így a születés és a létezés oka is – a mélyebb szintű nem tudás.

- Magyarázat: Mivel a világ, amit ilyen módon felépítettünk nem valóságos, ezért az elgondolás valós alapjának hiánya miatt, űr, betöltetlenség keletkezik, amit hiányérzetként, szomjként érzékelünk. Erre - szomjunktat csillapítandó - még erősebb törekvéssel, még több megragadással, még leleményesebb "építkezéssel" reagálunk, a folyót pedig kitartóan újra és újra megpróbáljuk a kezünkbe szorítani. Ezzel újra és újra megerősítjük az állandónak vélt valóság hamis képét, amivel ahelyett hogy csillapítanánk, fokozzuk és újratermeljük a szomjunktat is. Úgy, ahogy egy függő szenved és vágyakozik. - A "mélyebb szintű nem tudás", ezt a fajta vakságot jelenti.

III. A szenvedés megszüntethető, a vágy kioltásával, elutasításával.

- Magyarázat: Felismerhetjük, hogy ez a folyamat nem valóságos és a hamis képét és a belőle következő szükségtelen szenvedéseinket mi magunk teremtyük. A felismeréssel összeomlik a helytelen szemlélet, a hamis valóságkép megszűntével, eltűnik a szomj, a szomj megszűntével pedig nem épül újra a hamis valóságkép - megszűnik a szenvedés. Ebből következően, felismerés híján is van gyakorlati út. Ha elutasítjuk, kioltjuk a szomjat, nem épül újra a szomj táplálta hamis valóságkép, ennek híján összeomlik a helytelen szemlélet, megszületik a felismerés, megszűnik a

szenvedés, és megmutatkozhat a valóság mindig is jelenvaló, igaz természete.

IV. Ennek útja pedig a „nemes nyolckrétű ösvény”.

1. helyes szemlélet – a négy nemes igazság megértése.
2. helyes szándékok – lemondás, jóakarát, nem ártás.
3. helyes beszéd – tartózkodás a hazugságtól, rágalmazástól, durva beszédétől, fecsegéstől.
4. helyes cselekvés – tartózkodás az öléstől, a lopástól, a helytelen szexuális viselkedéstől
5. helyes megélhetési mód – az élethez szükséges javak megszerzésének helyes módja
6. helyes erőfeszítés – negatív dolgok visszaszorítása, majd elhagyása, üdvös állapotok kifejlesztése, majd megtartása.
7. helyes éberség – a test , az érzések, a tudat , és a jelenségek terén.
8. helyes koncentráció – több különböző szinten tárgyalva.

A három „drágaság”.

Buddha (személyes példája)

- Ő saját magát és tanítását is csak eszköznek látja. A lényeg szempontjából a legvégső pillanatban ugyanúgy lényegtelennek

Dharma (a tanítás)

Sangha (a gyülekezet – a közösség megtartó ereje)

A szenvedés keletkezése. A nem tudás.

„Minden lény kerülni akarja a szenvedést, a fájdalmat, és a boldogságot keresi.”

- A tudatlanság következményei az adottságok. (A „nemtudás” mint e folyamat kezdeti pontja – eredete nem tárgyalt – egy egyensúlyt nélkülöző, önmagában meg nem álló állapot, ezért ki kell alakulnia valaminek, ami végső soron majd kivezet belőle- e logika alapján nő ki egymásból a felsorolás többi eleme is.)

- Az adottságok következménye a megismerés.

- A megismerés következménye a név és az alak.

- A név és az alak következménye a hat érzékelési terület.

- A hat érzékelési terület következménye az érintkezés.

- Az érintkezés következménye az érzetek.

- Az érzetek következménye a létszomj.

- A létszomj következménye a léthez való kapcsolódás.

- A léthez való kapcsolódás következménye a létezés.

- A létezés következménye a születés.

- A születés következménye az öregség, halál, bánat, fájdalom, szomorúság, szenvedés.

Így jön létre az egész egyetemes szenvedés.

A dolgok üressége. A függő keletkezés. A karma.

Miért következhetnek az előbb említett dolgok így egymásból? Milyen ez a konvencionális (általunk érzékelt) világ valójában, és mitől ilyen? - Nem olyan, ahogy gondolunk rá, ahogy érzékeljük. Az ember maga,

sem az aminek látja magát. Minden mindennel összefügg és csak szoros egységben ok okozatként létezik. Az ok okozatot szül, az okozat újabb okká válik, és újabb okozat keletkezik, és így tovább a végtelenségig. Ha viszont a világ, és a benne lévő dolgok, így az egyén is ilyen okoknak és okozatoknak az összességékeént keletkezik, alakul és szűnik meg, úgy ez a konvencionális forma (és így a világ is, ahogy mi látjuk), önmagában a teljes folyamatból kiragadva szükségképpen üres, nem rendelkezik önálló léttel. Nem lehet önlényegű. Így az ember sem, és semmi, ami körülötte van. Ami függő módon keletkezett nem lehet önlényegű! Mindez csak, rendszerben, együtt, egyként létezhet, és ha így látjuk, meglátjuk a jelenségek mögötti egyedüli valóságot. (Om mani padme hum – Ó drágakő a lótnuszban). Az emberek sorsa így alakul, így követhető ez az ok okozati lánc visszafele az időben, sok-sok életen keresztül, és így látható akár előre is cselekedetek következményeként. A halál tehát csak egy állomás, egy okozat a láncban, ami okként, újabb születéshez vezet. (muszáj – amíg ok van, okozatnak is lennie kell – ebből a körből csak az ok megszűntével lehet szabadulás). Az ember és az egész konvencionális világ ugyanakkor, nem egy ok-okozati folyamat végterméke, hanem annak okokból és okozatokból szőtt része, megnyilvánulása, visszatükröződése. Minden konvencionálisan létező dolog, csak ezen áramló folyamat részeként, jelenségeként és nem önlényegű létezőként van jelen (látszólag), keletkezik (látszólag) és múlik el (látszólag). E szoros logika alapján van az, hogy minden cselekedet elnyeri a jutalmát, és egyetlen fűszál sem rezdülhet meg ezen a világon következmény nélkül, vagy véletlenül.

Buddha tehát tanítja az újjászületést, de nem tanítja a lélekvándorlást. A lélek, legfőképpen az egyéniség, mivel önmagukban nem létező dolgok, nem is vándorolhatnak. Olyan ez, mint amikor egy kavicsot bedob valaki a vízbe. A kavics az ok, az egymást követő vízgyűrűk az egyén egymást követő életei. Mindegyik gyűrű az előzőből következik, és belőle is következik az újabb, ezért magában hordozza az előtte lévő összest, és előre is vetíti az elkövetkezőket. Mindegyik azonos is a másikkal és mégsem ugyanaz. – Más oldalról is jó példa ez. A személyiség csak annyiban önlényegű és válik el a körülötte lévő világtól, amennyiben az egyes vízgyűrűk nem azonosak a vízzel. „...van ösvény, amelyen vándorolni lehet, van vándorlás is, de nincsen vándor!”

A buddhista filozófia szerint ugyan a világ, ahogy megéljük, alapján, önlényeg nélkül való káprázat – mintha csak egy tükörben néznéd – mégis ott van mögötte, ami soha nem múlik el, ami örök, kifejeződik, és megnyilvánul mindenben. Ez az, ami egyedül szemlélésre méltó és egyedül valóságos. Buddha azt is tanította, hogy ezen a világon keresztül vezet az út – sok-sok életen át – a valóság megismeréséhez. És mivel minden egy, ezért te is egy vagy minden létezővel. A keleti emberek köszönése *námászté*, (fonetikusan) miközben összeillesztik nyitott tenyerüket a mellkasuk előtt, is ezt jelenti: az én lelkem, és a te lelked egy.

Kísérlet az üresség gondolati megközelítésére

Már a dolgok hagyományos vizsgálata is – amikor nem elfordulunk a szokványos megközelítési módtól, ahogy

ezt a buddhizmus teszi, hanem elmélyülünk benne, (tudományos vizsgálat) – alapjában rendíti meg az érzékszerveink által környezetünkről sugallt képeket. A fizikusok levezették az anyagi világot olyan mély és szürreális szintekig, amit a legtöbb ember már alig képes felfogni. Hogy még a kvarkok is lehet, hogy tovább oszthatók, és amit mi anyagnak látunk, lehet, hogy nem egyéb, mint rezgő energiahúrok halmaza (húrelmélet), valamint hogy mindezek léte sem valóságos fizikai lét, csak felmerülő kvantum valószínűség. Hogy a világegyetemnek pusztán 4%-át teszi ki az általunk eddig érzékelt szokványos „hagyományos” anyag, 23%-a ismeretlen „sötét anyag”, 73%-a pedig ismeretlen „sötét energia”. Vagyis, ha a legszilárdabb meggyőződéseink arról, hogy a halmazok valójában milyenek, a megismerésük során így összeomolhatnak, akkor valójában, milyen is a valóság? Hol van az az állapot, ahova a keleti bölcsek törekednek, a nirvána, a valóság igazi arca? Buddha és a buddhista filozófia azt tanítja, hogy fából vaskarika, és eleve kudarcra ítélt egy alapvetően hamis rendszerből, szemléletmódból levezetni a valóságot. Ha a kiindulópontunk hamis -és szükségképpen hamis bárhova nyúlunk - akkor az ugyanarra a kérdésre adott igen és nem, igen is meg nem válasz is hamis. Ha már a kérdés is hibás, akkor nem lehet rá helyes választ adni, mivel már a kérdés is téves valóságképünkből ered. Az üresség tehát nem bármilyen meglévő dolognak a hiányát jelenti valahol, vagy valamiben. A buddhizmus üresség fogalma egy más dimenzió. Sokkal inkább megjelölhető az önlényeg nélküliség kifejezéssel. Nem az hamis, ami körülötted van, vagy éppen nincs ott, mert semmi sem úgy van rajtad

kívül és körülötte, ahogy érzékeled, és te sem vagy úgy, ahogy magadra gondolsz. Nincs rajtad kívül, nincs körülötte, és nincs te. Ilyen nézőpont nem létezik. – A nirvána nem egy hely tehát, sem egy elképzelhető másik minőség vagy állapot, hanem felismerés, és belátás. A nemtudás megszűnt, a szenvedés vége.

*„A szamszárának a nirvánával szemben
A legkisebb különbözősége nincsen,
A nirvánának a szamszarával szemben
A legkisebb különbözősége nincsen.”⁴*

Hogyan magyarázzam el – gondolhatta Buddha – hogy ami soha nem is volt, az meg sem szűnhet, hogy lehet egy ilyen nyilvánvaló dolgot elmagyarázni? Hogyan magyarázhatnám el, hogy egy valóság van (szamszára és nirvána egy és ugyanaz) csak a jelenvalóság mértéke, a létezés „ténylegessége” különböztet meg és szül hamis képeket, teremt számunkra alakot és formát, velünk benne átélni születést és halált, világűrt és csillagokat, jót és rosszat, édeset és keserűt, világosat és sötétet, meghatározni magunkat, mint akárkit és Buddhát mint engem.

***Szabbam ádíttam – Minden lángokban áll (utalás
Buddha tűzbeszédére)***

Mindez pedig azért van így, mert az emberek rabok. Ok és okozat bilincseinek, végsősoron saját tudatlanságuk

---

⁴ Fehér Judit: A buddhista középút filozófiája - Buddhapálita: A középút alapvereseinek magyarázata – A nirvána vizsgálata

rabjai. A lángokat, amikben égnek, saját énképük (személyes létezésük tudatosulása) gerjeszti, ez az énkép valójában tudatlanságból fakadó korlátozottság, ami elszakít a valóság egyetemességének tudatosulásától, nem a valóságtól attól soha nem szakíthat el, az nem változik, amivel mindenki egy (ezért van szabadulás, mert valójában soha nem is létezett ez a fajta különbözőség). A valóság tudatosulásnak a hiánya, hiányérzetet, sóvárgást/szomjat („lángokat”) szül, amik különféle vágyakban öltenek testet, így a lángok okozta szenvedések, újabb lángokat gerjesztenek, ami újabb szenvedésekhez vezet. Mindez azonban csak illúzió. Vágyaink sem lehetnek többek, így hasonlóképpen korlátozottak, mint saját behatárolt nemlétező önmagunk, ezért tárgyat keresve maguknak nemlétező dolgokat teremtenek, nemlétező dolgok felé irányulnak... és így tovább a végtelenségig. – Vagyis a létezés érzete – a hozzá való ragaszkodáson keresztül – szomjat (lángokat) szül. A szomj pedig azzal, hogy mint érzet megjelenik, megteremti a „létezés” érzését, „létezés” teremti. (filmmé válik a vásznon, maga lesz a konvencionális létezés). Az egyikből következik a másik, a másiból következik az egyik. A kígyó a saját farkába harap. Ha belátjuk, hogy ez képtelenség, akkor beláthatjuk, hogy ez a fajta ok-okozatiság valójában üres... – Ha mindkettő csupán a másik káprázata, akkor valójában nem különböznek egymástól. Mivel pedig a „szomj”, nyilvánvalóan csak egy érzet, ebből következően a „lét” (konvencionális ok-okozatiságon alapuló létezés) is csak egy érzet. Így generálhat a nemlétező nemlétezőt, így táplálhatja a láng, tüzelő nélkül önmagát a lángot, ez az ok-okozat (a karma), a konvencionális lét törvénye. Mivel az egész

nem több mint illúzió, ezért – hiányérzet, csalódás marad utána – szenvedést okoz. - Ez a szenvedés. Ezt az illúziót vetjük el magunktól, amikor a vágyakról lemondunk. – Más megközelítésben tehát nem mondunk le semmiről, csak arról, hogy higgyünk a semmiben. - Ezzel egyben a függő keletkezést és így a buddhizmus üresség fogalmát is magyaráztuk, valamint bizonyítottuk, hogy a buddhizmus ürességtana nem nihilizmus, hanem éppen, hogy annak az ellentéte.

Minden egy

Tehát nincs különbözőség. A különbözőség hamis, soha nem is létezett. Ezért nem kell az igazságért sehova menni, semmit elérni, egybeolvadni valamivel, vagy azonosulni vele. Mindezek ugyanis feltételeznék a különbözőség meglétét. A megvilágosodás valószínűleg ennek a ténynek a tényleges belátása. Hogy semmi sem választ el attól, amit keresünk, hogy valójában soha nem is választott el. Sem idő, sem tér sem távolság, sem folyamat. Mert mindezek nem valóságos kategóriák, csak a tudatunk termékei. Annak belátása, hogy nem kell sehova „menni”, hogy éppen ezt nem kell tenni, mivel nem kell sehova sem eljutni, oda biztosan nem, ahol vagyunk és mindig is voltunk és leszünk.

Tévhit

Mindezekből következően Buddha elveti az intellektus játékát, a téves tanokat, szemléletet és okoskodást: „Az

ilyen ember ostobán azt fontolgatja: ...mi voltam régebbi korokban? ...mi leszek jövőendő korokban? ...Létezem-e én, vagy nem létezem?... Van énem? Nincs énem?... – Ezt nevezik szerzetesek tévhitek útvesztőjének, tévhitek zűrzavarának...”⁵

A cél

Lehetséges viszont, az az adottságokon, a szomjon, a szenvedésen és mindazokon keresztül, amit bennünk ez a konvencionális világ generál, a tudat lassú-lassú magára ismerése. A buddhista gondolkodásmód szerint ez, nem más, ennek a káprázatnak, a létnek, az életnek az igazi értelme.

Buddha a legvégső pillanatban még saját magát és tanításait is elhagyandónak, nemlétezőnek, a lényeg szempontjából feleslegesnek vallja. – Ahogy Nágárdzsuna, a buddhista középút filozófiai iskolájának alapítója meghatározó művében írja:

*„Meggűnik minden gondolat
meggűnnek a szavak, csend van.
Buddha sehol senkinek
Semmilyen tant nem hirdetett.”⁶*

---

⁵ Vekerdi József: Buddha beszédei - MADDZSHIMA-NIKÁJA 2.

⁶ Fehér Judit: A buddhista középút filozófiája - Buddhapálita: A középút alapverseinek magyarázata – A nirvána vizsgálat

II. rész – Gondolatok – Összegzés

(megfogalmazva a 2010-es évtized második felében, lejegyezve
2020 elején.)

*„Nem vagyok és nem leszek,
Nincs semmim és nem is lesz.
Rémül ettől az éretlen,
S tűnik félelme a bölcsnek.”⁷*

***Egyfajta nézőpont, a mindennapi élet és létezés,
valamint az idő elképzelésének megkönnyítéséhez
(Szamszára)***

"A múlt elmúlt, ezért nem létezik; a jövő még nem kezdődött el, tehát nem létezik; a jelen pedig csupán a kettő közötti határt jelenti, melynek nincs kiterjedése, ezért az sem létezik - az egész az mi magunk konstruáljuk azért, hogy rendet teremtsünk a gondolataink között.”⁸

- Konvencionális fogalmakban értve és magyarázva, hogy rácsodálkozásszerűen megértsük a történet relatív voltát, így lehet megragadni: Ez itt a tudatunk által vetített kép, ami most csak játszódik, de nem most történik. - Nem most történik, nem is máskor történik, hanem sokkal inkább máshogy történik, a máshogy annyit tesz, hogy a történet, mint folyamat nem is történik, mert nincs folyamat, nem is lehet, ha egyszer az idő, amiben bármi történhetne sem létezik - a múlt a jelen és jövő, mint "történet", egyszerre léteznek, vannak,

---

⁷ Nágárdzsuna: Drágakőfüzér

⁸ Erling Kagge: Menni

"történnek" és amikor a tudatunkban leképeződnek, lejátszódnak, számunkra a konvencionális valóságot jelentik és létrehozzák közben az idő káprázatát is. (Valahogy úgy, mint a kvantumfizika időképében.) - Mintha egy nagyon bonyolult, háromdimenziós elemekből álló Tetris, formázna tökéletes gömböt, belsejében az egyes elemek élein húzódik a lineáris idő, azokon haladva, látszólag minden egy irányba tart, a tudatunk ezt a képet jeleníti meg nekünk, de valójában a gömb pontszerű, idő nélküli tökéletességében nyugszik, ahol múlt, jelen és jövő, egységes létezésben vannak jelen - tehát az idő nem létezik. (Két dimenzióban ábrázolva, ez egy létkerék.) – Vagyis a múlt jelen és jövő, időbeliséget feltételező hamis fogalmak. - Az idő káprázata egyben a téridő káprázata, a távolsággal, amik az idővel együtt egymás megnyilvánulásai, benne az alakkal és a formával, amit halmazoknak nevezünk. Ez a hamis kép azért jön létre, mert a nézőpontunk hamis, egy fikció, ami abból a téves elképzelésünkből származik, hogy egyáltalán létezik elkülönült nézőpont, létezik a néző, és az vizsgál valami mást. Nincs valaki, aki néz és nincs valami, amit néz. A megfigyelő része a megfigyeltnek, a megfigyelt nem különbözik a megfigyelőtől. (Azaz már az alapvető nézőpontunk is hamis, és talán emiatt a paradoxon miatt mutatkozhat az általunk vélt világ egyszerre hullám vagy részecske természetűnek, pusztán attól függően, hogy éppen megfigyeljük-e. Vagy talán éppen emiatt létezhet a kvantumösszefonódás, azonnali módon és a távolságtól függetlenül.) - Csak a különbözőségek nélküli egész létezik, csak a teljesség van.

A születés, a halál, a személyes létezés érzetének megértéséhez (Szamszára)

Az egyén létezésének érzete ok és okozat eredménye. Olyan ez, mint amikor egy kavicsot bedob valaki a vízbe. A kavics az ok, az egymást követő vízgyűrűk az egyén egymást követő életei. Mindegyik gyűrű az előzőből következik, és belőle is következik az újabb, ezért magában hordozza az előtte lévő összest, és előre is vetíti az elkövetkezőket. Mindegyik azonos is a másikkal és mégsem ugyanaz. - Más oldalról is jó példa ez. A személyiség csak annyiban önlényegű és válik el a körülötte lévő világtól, amennyiben az egyes vízgyűrűk nem azonosak a vízzel. "...van ösvény amelyen vándorolni lehet, van vándorlás is, de nincsen vándor!" Csak a különbözőségek nélküli egész létezik, csak a teljesség VAN. A többi csak fodrozódás, hullám a víz felszínén, lobogó majd ellobbanó, önmagát és egymást tápláló lángnyelv - jelenség. Mindegyik téves, önállónak hitt énképpel és önállónak hitt tudattal, amit a környező világ jelenségeinek szintén önállónak vélt léte és egymástól való különbözősége alapoz meg. Mivel mindegyik egyedi, ezért minden hullám individumnak véli magát a tengerben és ugyanezt gondolja minden lángnyelv magáról a tűzben. Pedig attól, hogy mindegyik egyedi és különböző, önmagában véve mindegyik *"üres mint a pisang fa"*, nem egyebek, mint okok által létrehozott okozatok, amik maguk is okokká válva újabb következményeket hoznak létre. - Nem vitás, hogy amit saját létezésükről vagy nem létezésükről, saját önálló énjükéről tudatukról és a valóságról érzékelnek és

gondolnak, abban a nézőpontjuk és az abból alkotott kép a hamis, nem a valóság körülöttük. Ezért van az, hogy a megvilágosodás "pusztán csak" felismerés, belátás, hogy semmi sem választ el attól, amit keresünk, hogy valójában soha nem is választott el, sem idő, sem tér sem távolság, sem folyamat. Mert mindezek nem valóságos kategóriák, csak a tudatunk termékei. Ezért lehetséges a megvilágosodás, mert nem létezik a különbözőség.

*"A szamszárának a nirvánával szemben
A legkisebb különbözősége nincsen,
A nirvánának a szamszárával szemben
A legkisebb különbözősége nincsen."*⁹

Om Mani Padme Hum. Ó drágakő a lótoszban. - Valós létezés az önmagában nyugvó tökéletességben. - "Vagyok, aki Vagyok!" - Az egyetlen valós létezés. - A különbözőség a nemtudásból származik, ami miatt azt feltételezed, hogy létezik a te elkülönült nézőpontod, és az, amit onnan, a vélt létezésedből megpillantasz, az a valóság. Ha a mélyebb valóság tudatos keresőjeként, teljességét meg nem értve, kívülről vizsgálva, arra jutsz, az az igazi ÉN, a "nagy ÉN", akkor már ezzel is megteremtetted a különbözőséget. Bár, mint pozitív minőséget próbálsz a hétköznapiatól, a saját énedtől, a "kis éntől" elválasztani, mégis egy alapvetően rossz megközelítésbe zuhansz, és eltávolodsz a Belátástól. A tudat által vízionált különbözőségek pedig, egyben az elkülönült halmazok "fennállásának" és önlényegű

---

⁹ Fehér Judit: A buddhista középút filozófiája - Buddhapálita: A középút alapverseinek magyarázata – A nirvána vizsgálata

létezésének elgondolása, és ezzel a hamis gondolattal az üresség, a semmi világegyetemének megteremtése. A szamszárának a nirvánától való nem különbözősége, azt jelenti, hogy csak "egyetlen" létezés van, az önmagában nyugvó tökéletesség - a paranirvána. Csak fel kell nyitnod rá a szemed. - Ehhez képest nincs semmi és ezért nincs az "ehhez képest" sem, mert ha semmi más nincs, hasonlítás sincs. Nem lehet kívülről (hisz olyan nincs) megérteni, elemezni, rámutatni, megkülönböztetni, nem lehet nevén nevezni, mert ha megteszed, semmit sem értesz és fogtál fel. Csak "belátni", "felismerni." Mivel semmi sem választ el tőle, jelen van, egyetlen valóságként, semmi más nincs, még ezek a betűk sincsenek és a gondolat sem mögöttük, az sincs aki a látszatidőben írja őket és te sem aki olvasod, és mivel ebből a külső, alapvetően hamis megközelítésből megragadhatatlan, fel nem fogható, néven nem nevezhető, de abszolút realitásként, az egyetlen valóság - MINDEN - az elképzelt időben és ezekben az elképzelt betűkben, az elképzelt gondolatokban - az okozatok-halmazaként "létező" elképzelőben- "bennem", a következmények szövedékében - "benned", aki ezt az elképzélést elképzelni próbálva, újabb elvonatkoztatásokat, elképzeléseket, és csak újabb lángokat teremt... - Gyönyörűen fodrozódik a végtelen óceán, lángnyelvek tűztengerében lobog minden. *"Szabbam ádittam."*¹⁰ A sok jelenség pont olyan üres, mint amilyen gyönyörű, akárcsak ezek a szavak itt. - Felmutatva ezeket a szomjból származó, az okok és okozatok által kiváltott önlényeg nélkül való

---

¹⁰ Utalás Buddha „Tűzbeszédére”: Minden lángol, minden lángokban áll

jelenségeket, a számtalan, egyedi káprázatot (köztük "engem" az író, "téged" az olvasót), lerántva mindezek leplét, végül csak a VAN marad. Rámutatva ürességükre, legvégül csak a Valóság marad. - A megkülönböztetés folytán felmerülő dolgok (az én és a lélek is ilyenek) önlényeg nélkül való ürességének felmutatása, éppen a semmi létezésének tagadása - ez az, amit egyesek (mivel nem értik) nihilizmusnak neveznek, jóllehet pont annak az ellenkezője... - az egyetlen lehetséges gyakorlati megközelítés. A "jutalom" pedig, ami legvégül "megmarad": - a Valóság. - "Most" is a paranirvánában vagy, csak ennek "belátása" választ el - nem valóságos módon - tőle. Jelenséggként, saját önlényegűnek hitt tudatod emeli a hamis elválasztófalakat. Mitológiai neve Mará, ő az "építőmester", aki épít és halmazokat teremt, benne felfedezni véled magad, pedig ő valójában nem létezik - ahogy ilyen módon te sem létezel. - *"De most már megismertelek, ó építőmester. Soha többé nem építéd fel e házát."*¹¹

Ezért Buddha tanítja az újjászületést, de nem tanítja a lélekvándorlást. Nem vándorol semmi, az "egónk", és a "lelkünk" sem. A lélek, legfőképpen az egyéniség, mivel önmagukban nem létező dolgok, nem is vándorolhatnak. Csak a létező erőteljes és meg nem szűnt okok keltenek újabb okozatot és ez az okozat az újjászületés. A halál csak egy kitüntetett hely a történetben, egy lehetőség, egy tapasztalási pont, a csend pillanata, ami minden addig elhangzott és majd elkövetkező hangnak, keretnek, "életnek" ad, - (*"Ha ez megvan, az is meglesz, - Miképp ha van*

---

¹¹ Dhammapada – A tan ösvénye

hosszú, rövid is lesz. - Ha ez létrejön, létrejön az is, - Miképp ha láng lobban, fény is lesz."¹²) - amikor az egónk nagyobb eséllyel dőbbsenhet rá arra, hogy önlényegű, különálló létezőként soha nem létezett, soha nem született (keletkezett), és soha nem halt meg (szűnt meg), része az idő nélküli önmagában nyugvó tökéletességnek, vagyis a hullám nem különbözik a víztől. - Ha ekkor ténylegesen és véglegesen azonosul a különbözőség nemlétével, "belátja", hogy a különbözőség hamis, soha nem is létezett, - egyes tanítások ezt úgy fogalmazzák meg, hogy érett erre a belátásra és meg tudja tartani azt - akkor belátja az okok önmagukban való nemlétét, és ezzel az okok megszűnnek és nem vonnak maguk után újabb okozatokat (és tüzes nyilak helyett, virágszirmok hullnak rá a bódhifa alatt, és Mará nem létezik többé). - Ha ez a "belátás" nem történik meg, akkor az addigi élet/életek következményeként, létrejön az újabb okozat, azaz újjászületés következik. Az okoknak és okozatoknak ez a szövedéke azonban nem csak erőteljes, hanem végtelenül összetett és kifinomult is egyben. Tehát bár semmi önlényegű sem vándorolt, az egyén konvencionálisan mégis újjászületik. A konvencionális okoknak és okozatoknak ez a végtelenül összetett hálójá/fátyla a személyiség. Annymira összetett, hogy egyedi, ezért nem más születik újjá, hanem ami te voltál, a te okaid és okozataid, a te karmád következménye szül újabb látszólag önálló káprázatot. Azt hiszed, hogy az éned önmagában létező, és nemcsak hiszed, "tudod" is. Pedig egyszerűen csak következel. "Ha ez megvan, az is meglesz. - Ha ez létrejön, létrejön az is..." Azt hiszed,

---

¹² Nágárdzsuna: Drágakőfűzér

hogy ezek a dolgok veled történnek, pedig te magad vagy a történet. Összetartozó okok és okozatok halmaza. Nem könnyű elképzelni a történetet, ami önmagát írja. Ami úgy gondolod, hogy hat rád, és amire hatni szeretnél. Nehéz elképzelni, pedig valójában az egész mese önmagából, önmagát szövi, és minden a történet részeként kel csak látszólagosan önálló életre. A te részed nem egy kívülálló valami, hanem maga az önmagát szövő történet. *"Van út amelyen vándorolni lehet, van vándorlás is, de nincsen vándor"*¹³. - Amikor az okozatok formájában, (a hasonlatban hullámként) látszólag önálló létre születesz, az egód még nem ismer magára, az egód is ezekből az okokból éled majd újjá, belátás híján, elkerülhetetlen okozatként, abban a kisgyerekekben, aki felfedezi, hogy van ő, és van a világ körülötte - belenéz a tükörbe és tetszik neki amit lát. :) - Pedig valójában "te", mivel nem vagy önlényegű létező, még soha nem születettél és soha nem is haltál meg. - Ezért ténylegesen sem a születés, sem a halál, - abszolutumként, ahogy azt a tudatod kizárólag felfogni képes - nem létezik.

Mindezekből következően Buddha elveti az intellektus játékát, a téves tanokat, szemléletet és okoskodást: *"Az ilyen ember ostobán azt fontolgatja: ...mi voltam régebbi korokban? ...mi leszek jövőendő korokban? ...Létezem-e én, vagy nem létezem?... Van énem? Nincs énem?... - Ezt nevezik szerzetesek tévhitek útvesztőjének, tévhitek zűrzavarának..."*¹⁴

---

¹³ Dhammapada – A tan ösvénye

¹⁴ Vekerdi József: Buddha beszédei - MADDZSHIMA-NIKÁJA 2.

Minden egy

Nincs különbözőség (kettősség). A különbözőség hamis, soha nem is létezett. Ezért nem kell az igazságért sehova menni, semmit elérni, egybeolvadni valamivel, vagy azonosulni vele. Mindezek ugyanis feltételeznék a különbözőség meglétét. A megvilágosodás valószínűleg ennek a ténynek a tényleges belátása. Hogy semmi sem választ el attól, amit keresünk, hogy valójában soha nem is választott el. Sem idő, sem tér sem távolság, sem folyamat. Mert mindezek nem valóságos kategóriák, csak a tudatunk termékei. Annak belátása, hogy nem kell sehova „menni”, hogy éppen ezt nem kell tenni, mivel nem kell sehova sem eljutni, oda biztosan nem, ahol vagyunk és mindig is voltunk és leszünk.

*„Ahogyan víznek látszik, de nem víz,
És nem valóságos a délibáb,
Ugyanúgy énnék látszik, de nem én,
És nem valóságosak a halmazok.*

*Balga hát, ki létezőnek
Vagy nemlétezőnek tartja
A délibábszerű világot;
S a balga nem szabadul.*

*A halmazok az énképzetből fakadnak,
Ám az énképzet valójában hibás;
Ugyan melyik hibás magból
Sarjad igazi hajtás?*

*Ha belátjuk, hogy a halmazok valótlanok,
Az én képe eltűnik.
Ha pedig az én képe eltűnik,
Többé nem állnak össze halmazok.”¹⁵*

---

¹⁵ Nágárdzsuna: Drágakőfűzér (részlet)

Utószó

„Ultima materia”

A valóság önmagát szemléli

(2023 március 31.)

A buddhista filozófia az "üresség" fogalmát, csak a tapasztalati valósággal kapcsolatban alkalmazza. Meg sem próbálja a valóság valódi természetét közvetlenül definiálni - mert az ilyen módon nem lehetséges - csak azt mondja, hogy mivel egyetlen valóság van („szamszára és nirvána egy és ugyanaz”), ha a tapasztalati dolgok ürességét belátjuk és felmutatjuk, akkor mindezeket túl a tényleges valóság (*“önmagában nyugvó tökéletesség”, “rigpa”* stb.) bármiféle, a megismerésére irányuló közvetlen törekvés nélkül, egyszerűen kizárólagos jelenvalóságából adódóan, nyilvánvalóvá válik és minden addigi téves tudati konstrukción átragyog.

- Ezért van az, hogy **a megvilágosodás nem egy történet és nem egy változás, hanem maga a valóság, ahogy van.** A jelenleg érzékelt önvalód nézőpontjából úgy érdemes elképzelni, mint a valóság önmagára ismerését (tehát nem valamit, amit majd "te", az "én" fog megvalósítani vagy elérni), vagyis kizárólag csak felismerés, belátás, hogy semmi sem választ el attól, amit keresel, hogy valójában soha nem is választott el, sem idő, sem tér sem távolság, sem folyamat, mert - "veled" együtt - mindezek nem valóságos kategóriák, csak a különbözőségtudat hamis termékei. A megvilágosodás

tehát nem újraegyesülés, hanem annak a ténynek a "belátása", hogy a különbözőség hamis, csak egy érzet, valójában soha nem is létezett. Ezért lehetséges a megvilágosodás („feltámadás”), mert nem létezik a különbözőség („kettősség”). Ezért nem lehetséges, hogy különbözőség legyen *szamszára* és *nirvána* között.

- Ebből következően nem az hamis, ami körülötted van, vagy annak hiánya, mert semmi sem úgy van rajtad kívül és körülötted, ahogy érzed, és te sem vagy úgy, ahogy magadra gondolsz. **Nincs is rajtad kívül, nincs is körülötted, és nincs is „te”.** Ez a fajta nézőpont hamis. Amit saját létezésedről vagy nem létezésedről, saját önálló énedről, tudatodról és a valóságról érzékelsz és gondolsz, abban a nézőpontod és az abból alkotott kép a hamis, nem a valóság körülötted. Nincs személyes énbem és térben elkülönült külső megfigyelő, nem létezel elkülönülten, a „te” részed (és minden "más" is "körülötted") nem kívülálló valami, hanem maga az általad keresett "tökéletesség teste", a cél, a teljesség, az eleve megvilágosodott, a rigpa, aki "te"-nek és minden másnak, (fának, hegynek, kozmosznak) csak a különbözőség (kettősség) hamis nézőpontjából látszódik (értelmeződik).

Ebben a hamis éntudatodban, az Óceán hullámaként (ok-okozati jelenségként), kétségbeesetten keresed saját magad, az Óceánt. – Ennek a képtelenségnek a felismerése és belátása a megvilágosodás.

- Az „én” néző kinyitja a szemét, a film elindul, az idő látszólag megszületik, a létezés és nemlétezés megjelenik, de az önmagában nyugvó tökéletesség időtlen jelenvalósága nem változik. „Épp ez itt!” Most is a paranirvánában vagy, a feltétel nélküli szeretet és

elfogadás részeként, egyedül ennek **belátása** választ el - nem valóságos módon - tőle. Saját magad tartod képzelt börtönben saját magad. Az én tudatod építi ezt az illúziót, a hamis elválasztófalat - ő az "építőmester". - *"De most már megismertelek, ő építőmester. Soha többé nem építéd fel e házat. - Buddha - Dhammapada"*

Az elkülönült én érzete az, ami a nyilvánvalót - nem valóságosan, kizárólag illuzórikusan – elfedi, és ezzel egy nem lehetséges, teljességgel hamis nézőpontot teremt. Ez a tökéletes 22-es csapdája, hiszen **kívülről hogyan lenne megragadható, amin kívül semmi más nincs?!**

- Az egyetlen létező valóságtól való elszakadás csak egy látszat, annak látszata, hogy „te” különállóan létezel, vagyis elszakadtál. – Ennek számos bizonyítékát látod, pl., hogy egyáltalán ilyen nézőpontból gondolkodsz ezen - hogy végsősoron önálló egyénként látod magad és funkcionálsz, aki kapcsolatot keres, minél több szeretetet és minél több elfogadást. Pedig valójában soha nem szakadtál el, ezért önlényegű elkülönült létezőként nem is vagy, ez az elszakadt, elkülönült létezésed csak egy érzet, ami egy nemlétező hamis külső nézőpontba helyez, (ez maga a *kiűzetés a paradicsomból*) innen próbálsz megtalálni a *rigpát*, végsősoron saját magad, ám saját magad különálló halmazként (énként) való elképzelésén, mint torz lencsén keresztül (ez maga a nemlétező külső nézőpont), a valóban létező valóságot is, rajtad kívülálló, elkülönült halmazokként érzékeled, így aztán minden további, ebből a nézőpontból kiinduló erőfeszítéssel csak erősítéd ezt a hamis érzetet - még a megvilágosodásra tett erőfeszítéssel is, hisz ekkor is már eleve abból indulsz ki, hogy különálló valaki vagy,

akinek meg kell világosodnia, hogy van "valaki", akinek meg kell világosodnia, pedig te nem ez az elkülönült érzet vagy, nincs különálló és elszakadt „te”, nem ilyen módon vagy és soha nem szakadtál el (végsősoron soha nem születél és soha nem is haltál meg), ezért nem is kell visszatérned oda, ahol mindig is "voltál" és "leszel".

A személyes éned érzete, bármilyen valóságosnak is érzed, teljes tévedés, az ebből kiinduló erőfeszítés pedig lehetetlen célra irányuló - soha nem keletkezett okú - értelmetlen képtelenség. - Ennek a képtelen próbálkozásnak a következménye az érzékelt valóság, ami nem más, mint az elkülönült éntapasztalaton keresztüli, megértésre törekvés képeinek felmerülése, amik egyben visszaigazolják a felfogó elkülönült „én” személyes létezését.

Erre mondja Nágárdzsuna: *"A halmazok az énképzetből fakadnak, ám az énképzet valójában hibás; ugyan melyik hibás magból sarjad igazi hajtás? Ha belátjuk, hogy a halmazok valótlanok, az én képe eltűnik, ha pedig az én képe eltűnik, többé nem állnak össze halmazok."*

- Továbbá, ha nem létezik semmi a valóságon kívül, ez a fajta nemlétezés is csak benne létezhet - a létező nemlétezés paradoxona így rámutat arra, hogy már e fogalmak is ebből az alapvetően hamis én nézőpontból származnak, tehát nem valóságosak, értelmetlenek. A létező és nem létező, van és nincs önmagában is kettősség, ami semmiképpen nem lehetséges. Ezért a valóság teljessége, tökéletesen magába foglal minden általunk nemlétezőnek vélt dolgot és jelenséget is - rámutatva arra, hogy **a létezés és a nemlétezés feltételezése végsősoron hamis**. A létezés és nem létezés

is csak elképzelés, nem lehetnek az egyedüli valóságon kívül.

- Tehát dőlj hátra és "lásd be", hogy a néző és a film is csak egy érzet, nincs semmi más (nincs kettősség) - **a valóság „épp ez az!”, épp „itt és most” önmagát szemléli.**

Felhasznált irodalom:

- Fehér Judit: Nágárdzsuna a mahájána buddhizmus mestere - Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó 1997.
- Történelem és Kultúra 11. - Tibeti buddhista filozófia - Fehér Judit: A buddhista középut filozófiája - Orientalisztikai Munkaközösség Balassi Kiadó.
- Vekerdi József : Buddha beszédei – Helikon Kiadó
- Longcsen Rabdzsam: Végtelen tér – Cartaphilus Könyvkiadó 2012
- Bikkhu Bodhi: A nemes nyolcrétû ösvény – Orient Press 1993
- Dr. Hetényi Ernő: Buddha Dharma Sangha – Anno Kiadó 1994
- DHAMMAPADA - A Tan ösvénye (Vekerdi József fordítása)
- Erling Kagge: Menni – Park Könyvkiadó